

istorii narodiv SRSR: Resp. mizhvid. nauk. zb. – Harkiv: Vyshsha shkola, 1968. – Vyp.5.

7. Zhiromskaja V. B. Sovetskij gorod v 1921–1925 gg. Problemy social'noj struktury / V. B. Zhiromskaja. – M.: Nauka, 1988. – 166 s.

8. Kodeks zakonov o trude. – Har'kov: 5–e izd., 1926. – 268 s.

9. Lobach K. V. Nepmani na spozhivchomu rinku Ukraïni / K. V. Lobach. – K.: B.i., 1994. – 42 s.

10. Loburec' V. Je. Formuvannja kadriv radjans'kogo robotnychogo klasu Ukraïny (1921–1932 rr.) / V. Je. Loburec'. – Harkiv: «Vyshsha shkola», Vyd–vo pry HDU, 1974. – 158 s.

11. Narodnoe hozjajstvo Ukrainy v 1921 g. Otchet Ukrainского jekonomicheskogo Soveta – Har'kov: Izdanie Gosplana, 1922. – 886 s.

12. Narodnoe hozjajstvo Ukrainy v 1921–1922 gg. – Har'kov: Izdanie Gosplana, 1923. – 456 s.

13. Pryluc'ka L. A. Borot'ba z bezrobotittjam u Harkovi v 20–h – na pochatku 30–h rr. XX st.: Avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / L. A. Pryluc'ka / Hark. nac. un–t im. V. N. Karazina. – H., 2007. – 19 s.

14. Reshenija partii i pravitel'stva po hozjajstvennym voprosam (1917–1967 gg.). – T. I. – M.: Politizdat, 1967. – 783 s.

15. Trud. – 14 oktjabrja 1928. – №240.

16. Ukraïna: statystychnyj shhorichnyk 1929 r. – Harkiv: CSU USSR, 1929. – 399 s.

Balabay Y. V., Ph.D. in History, associate professor of Philosophy and Sociology Department, National University of Pharmacy (Ukraine, Kharkov), yana_balabay@mail.ru

Social problems of the Ukrainian cities in the period of the NEP and its solutions

The article is devoted to social problems of the Ukrainian city of the NEP period, covering such questions as: unemployment, undifferentiated wage system, low living standards, the system of occupational safety and health, social protection, pension system, health care, housing. The author paid attention to the development of labor law, which established the basic norms of working hours, safety measures and labor protection, social insurance for employees. The author emphasized the fact of creation of the Labour Exchange in 1920–ies, which played a significant role in the process of employment. The way of government assistance to the unemployed in forms of public works, labor groups, social assistance, catering is determined in the article. The introduction of piecework–bonus wage system as an optimal way of material incentives is analyzed by the author. It is noted the increased control over the observance of the eight–hour working day, a considerable attention was paid to the era of the problem of safety and health, a compensation system, work in hazardous conditions. The emergence of the social security system in the Ukrainian city of the 1920–ies is a great achievement of the period. The author's attention is paid to an attempt of solving of a housing problem and the foundation of the health system organization.

Keywords: unemployment, social protection, pension system, wages, health and safety, the health care system.

Балабай Я. В., кандидат исторических наук, доцент кафедры философии и социологии, Национальный фармацевтический университет (Украина, Харьков), yana_balabay@mail.ru

Проблемы социальной сферы украинского города в период нэпа и пути их решения

Исследовано проблемы социальной сферы украинского города периода нэпа, охватывающих такие сферы, как: безработица, недифференцированная система оплаты труда, низкий уровень жизни, система охраны и безопасности труда, социальная защита, пенсионная система, здравоохранение, жилищный вопрос. Уделено внимание вопросу разработки трудового законодательства, в котором закреплены основные нормы продолжительности рабочего дня, мероприятия по безопасности и охране труда, социальное страхование работников. Сделан акцент на том, что в городах были созданы биржи труда, которые играли значительную роль в организации трудоустройства безработных. Определены формы государственной помощи безработным в виде общественных работ, трудовых коллективов, социальной помощи, организации общественного питания. Указано на внедрение сдельно–премиальной системы оплаты труда в процессе поисков оптимальных путей материального стимулирования работников. В статье отмечено, что усилился контроль над соблюдением восьмичасового рабочего дня, значительное внимание в эпоху нэпа уделялось вопросу безопасности и охране труда, компенсации труда на вредном производстве. Подчеркнуто значение появления системы социального обеспечения в украинском городе 1920–х гг., которая распространялась на рабочих, служащих, инвалидов войн, детей–сирот. В статье уделено внимание попытке решения жилищной проблемы и начальной стадии организации системы здравоохранения.

Ключевые слова: безработица, социальная защита, пенсионная система, заработная плата, безопасность и охрана труда, система здравоохранения.

УДК [94(477)94(470+571)«191»]

Сокирська В. В., кандидат історичних наук, професор кафедри загальної історії, Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини (Україна, Умань), vlada.sokirskaya@mail.ru

«УКРАЇНА – НЕ ПРОВІНЦІЯ РОСІЇ»: ДИСКУСІЇ УЧЕНИХ ТА ЧИНОВНИКІВ 1920–Х РР.

Досліджується період 1920–х рр. в історії російсько–українських відносин, за якого виникли дискусії в середовищі вчених економістів та державних діячів про непровінційне становище української економіки та право республіки на власний бюджет. Дискусії супроводжувалися критикою економічних програм і економічної політики Комуністичної партії, посилювали ідеологічне протистояння в науці.

Дослідження причин виникнення дискусій та їх наслідків, з'ясування позицій їх учасників стали предметом наукової розвідки автора.

Позиція української наукової еліти того часу стала науково–обґрунтованим обвинувальним актом українства проти московської колоніальної політики. Велика самостійна робота українських науковців у 1920–х рр. не пройшла марно. У той час були закладені тривкі підвалини для самостійної української економічної науки, визначено перспективи її розвитку, і, найголовніше, досліджено і популяризовано історію народного господарства України, переконливо і аргументовано нівельовано тезу про провінційність української економіки.

Ключові слова: російсько–українські відносини, українська економіка, дискусії 1920–х рр., наукова еліта.

Політика воєнного–комунізму, ігнорування національних запитів українського народу, здійснювані більшовиками, викликали обурення серед широких народних мас. У середовищі КП(б)У завжди були елементи, які прагнули надати радянській владі в Україні національного характеру, перетворити Україну в незалежну радянську республіку. Прибічники націонал–комунізму – національно орієнтованого напрямку в комуністичному русі, що виник на початку 1920–х рр. в Україні – вважали, що створення комуністичної економіки приведе до знищення як соціального, так і національного гноблення. На їх думку, комунізм потрібно було не уніфікувати за російським зразком, а пристосовувати до специфічних національних умов.

Ще на початку 1919 р. С. Мазлах і В. Шахрай видали в Саратові працю «До хвилі: що діється на Україні і з Україною», що й оформила доктрину українського націонал–комунізму [1]. Свої погляди на ситуацію в Україні автори звели до формули: 1) якщо Україна незалежна, то вона повинна мати свій уряд і свою партію; 2) або: Україна – це південь Росії.

У червні 1919 р. обидва автори були виключені з лав партії більшовиків, а їх книга стала доктриною націонал–соціалізму для тих, хто намагався побудувати соціалізм з «людським обличчям» – поєднавши його з національно–державним відродженням України.

Українська СРР свою економічну незалежність почала швидко втрачати після IV Всеукраїнського з'їзду рад, в резолюції якого про державні взаємовідносини між УСРР і РСФРР, зокрема, вказувалося: «IV Всеукраїнський з'їзд Рад, підтверджуючи згоду між центральними виконавчими комітетами УСРР і РСФРР щодо об'єднання комісаріатів військового, фінансового, залізничного, народного господарства, пошт, телеграфів і праці, доручає майбутньому ЦВК вести і далі ту саму політику єднання» [2, с. 345].

Дискусії, що виникли у 1920–х рр. в політичній, економічній і культурній сферах, стали наслідком внутрішньопартійної боротьби за владу, яка розгорілася серед більшовицької верхівки після смерті В. Леніна

та політики коренізації. В Україні теж йшла боротьба всередині партії, але вона набрала національного виміру. Політика українізації породила тенденції націонал-комунізму. Характерною особливістю звинувачень в буржуазному націоналізмі у цей час була їх своєрідна персоналізація. У період 1926–1928 рр. КП(б)У стала джерелом чотирьох великих ухилів – «шумськізму» і «скрипниківщини» в політиці, «хвильовізму» в літературі та «волобуєвщини» в науці, в яких викривалася невідповідність між теорією і практикою більшовиків. Філософсько-мистецька і політична доктрина української радянської самостійності потребувала економічної бази. Наївна віра в те, що в центрі, «нагорі» чогось не знають, була розвінчана листом Й. Сталіна «Товарищу Кагановичу і другим членам ЦК КП(б)У» у квітні 1926 р., у якому «вождь» дав чітку санкцію на боротьбу з «національним ухилом» в Україні [3, с. 208].

Період 1920–х рр. в українській економічній науці характеризується народженням нових історичних концепцій. В. Доброгаєв, будучи молодим, але досить перспективним економістом-фінансистом, співробітником Наркомфіну УСРР, вивчав проблематику бюджетних прав республік в Союзі РСР. Виступаючи зі статтями в журналі «Хозяйство Украины», вказував на ненормальність подвійного балансування республіканського народного господарства, на проблеми розмежування дохідних джерел між Союзом і союзними республіками. Спираючись на дані Наркомфіну УСРР, В. Доброгаєв стверджував, що Москва не повертала Україні біля 20% її державних доходів [12; 13].

Ще в середині 1920–х рр. молодий український економіст М. С. Волобуєв познайомився з О. Я. Шумським, М. Г. Хвильовим, М. О. Яловим, колишніми членами партії «Боротьбистів», які в цей час увійшли до КП(б)У. Саме «боротьбистська» партія дала тодішній системі значні культурницькі сили. Цих людей серйозно хвилювала національна політика, розвиток української культури, процес «українізації» в цілому. Спілкування майбутнього «націонал-ухильника» з ними, ясна річ, впливало на формування його світогляду [4, с. 105].

1927 р. став періодом дискусій, що передували XV з'їзду ВКП(б), на якому Й. Сталін одержав перемогу над прихильниками Л. Троцького і розпочав атаку проти «правого ухилу». Сталіністи взяли курс на індустріалізацію, на форсування темпів розвитку економіки та здійснення колективізації. За цих умов від союзних республік вимагалось одне – неухильне виконання лінії центру. Не бралось до уваги, що в союзних республіках були політики, науковці, господарники, які добре розуміли реальний стан справ. За словами про рівність стояло споживацьке ставлення центру до України та інших регіонів СРСР. Виступ М. С. Волобуєва був свого роду оприлюдненим протестом проти цієї «генеральної лінії».

24-річний економіст Михайло Симонович Волобуєв став відомою особистістю в новітній історії України завдяки розміщеній у двох номерах журналу «Більшовик України» за 1928 р. статті «До проблеми української економіки» [5; 6]. Він намагаючись здійснити теоретичний аналіз господарства СРСР, вбачав потребу в науковому обґрунтуванні практичних заходів як знарядді економічного прогнозу. Його гострополемічна стаття, опублікована двома частинами у центральному теоретичному органі ЦК КП(б)У «Більшовик України», була навіяна реаліями того часу. У ній молодий дослідник

порушив гострі економічні проблеми. «Не є Волобуєв безпрецедентний за своєю економічною концепцією. Фактично його історична заслуга полягає в тому, що він узагальнив та об'єднав різні факти в одну систему... У своїх статтях М. Волобуєв переказує, а потім філософськи об'єднує в нову доктрину факти, думки і тези, викладені у творах істориків української економіки М. Слабченка і О. Оглобліна та в написаннях своїх сучасників – економіста Віктора Доброгаєва та Григорія Гринька», – писав відомий український економіст західної діаспори В. Голубничий [9, с. 7–8].

Михайло Волобуєв доводив, що царська Росія була колоніальною імперією, в якій Україна перебувала на правах колонії «європейського типу», що проявлялося у відхиленні розвитку продуктивних сил на користь економіки метрополії. М. Волобуєв заперечував теорію єдності російської імперської економіки до жовтня 1917 р., вимагав розглядати Україну як історично сформований народногосподарський організм, що мав власний шлях розвитку. Економічну самостійність України М. Волобуєв обґрунтовував тим, що вона була в складі колишньої Російської імперії колонією європейського типу, що означало її високий економічний рівень. Вона не була відсталою в порівнянні з метрополією, тому мусила увійти в світове соціалістичне господарство, як самостійна господарська одиниця, а не як злита з Росією частина СРСР [5, с. 50].

Здійснюючи аналіз основних фаз розвитку колоніальної політики царизму в Україні, М. Волобуєвим була спростована теза про єдність російської і української економік. Економіст повністю заперечував ставлення до українського народного господарства як до південного економічного району СРСР, засуджував ігнорування самостійного розвитку економіки України як частини світового економічного господарства. У вступній частині до своєї статті М. Волобуєв наполягав на використанні назви «Україна», оскільки вона була точнішою за назву «УСРР».

Тим більше, що під час перепису 1926 р. 31 млн. людей задекларували себе українцями. Це була друга після РСФФР, за своїм людським і економічним потенціалом, республіка Союзу РСР. Збереження України як єдиного народногосподарського комплексу на фоні зростання національної свідомості могли призвести в перспективі до її незалежності. В більшовицькому «центрі» це чітко розуміли і вирішили протиставити зростанню національної свідомості, тому й намагалися впроваджувати новий тип розподілу праці – ставили в залежність одну республіку від іншої, шляхом соціальної політики, включаючи Україну в нову систему розподілу праці. Це робилося шляхом відкриття в Росії таких видів виробництва, які потрібні були в Україні, але вона їх не мала. Таким чином, створювалася така система виробництва, за якої Росія від України не залежала ні в чому, а Україна потрапляла у виробничу і економічну залежність від Росії по багатьох ключових позиціях.

На часі була і проблема, порушена М. Волобуєвим у своїй статті, що стосувалася методології та практики економічного районування. Він гостро розкритикував методологічні принципи економічного районування, запропоновані професором І. Г. Александровим, що були використані при розробці Держпланом схеми економічного районування СРСР. Особливо різко критикував намагання

Держплану поділити Україну на два економічні райони – Південний гірничопромисловий та Південно–Західний, яким показав недосконалість Схеми економічного районування СРСР. Волобуєв вважав Україну єдиною народногосподарською одиницею, вимагав відмовитися від сприйняття її як провінції Росії.

Публікація такого змісту статті у центральному органі ЦК КП(б)У могла свідчити лише про те, що серед вищого партійного керівництва Української СРР були зацікавлені в оприлюдненні саме такої точки зору на економічні відносини між УСРР і РСФРР/СРСР. Праця М. Волобуєва мала величезний суспільний резонанс і була сприйнята неоднозначно. Для тоталітарного радянського режиму вона стала тією бомбою, яка раптово розірвалася і зруйнувала хибні більшовицькі концепції та стереотипи будівництва соціалістичної економіки в СРСР. Для української інтелігенції, яка справді вболівала за долю України і прагнула підняти її економічне і соціально–політичне становище в СРСР, виступ Волобуєва був моральною підтримкою, дороговказом, яку треба будувати Україну і як обстоювати її права та місце в СРСР.

Виступ М. Волобуєва у центральному партійному друкованому органі викликав в офіційних колах України дискусію у формі статей, брошур та виступів на зборах. Михайла Волобуєва та його однодумців звинувачували в пропаганді економічного націоналізму і таврували «волобуєвщиною». У В. Доброгаєва та М. Волобуєва було два головних типи опонентів: такі, що прямо заперечували їх ідеї (Е. Гірчак і М. Скрипник), і ті, що критикували, але хиталися і самі (А. Річицький і Л. Перчик).

Для «обеззброєння» концепцій М. Волобуєва, у цих же номерах «Більшовика України» було надруковано статтю–відповідь А. Річицького (справжнє прізвище Анатолій Андрійович Пісоцький) «До проблеми ліквідації пережитків колоніальності та націоналізму (відповідь М. Волобуєву)», у якій зосереджувалася увага не на захисті інтересів центру, а на тезі про те, що без СРСР Україні було б ще гірше. Українське керівництво спрямувало обговорення статті в русло неприпустимості ігнорування економічних потреб України. М. Скрипник заявив, що той, «хто стоїть на становищі протилежних інтересів України та СРСР, той прихильник або російського, або українського націоналізму».

Колишній лідер укапістів Андрій Річицький зайняв середину між позицією М. Волобуєва і позицією Гірчака–Скрипника. Він критикував теоретичні положення і практичні висновки, зроблені Волобуєвим, за ухил від лінії партії, вважає його прямою дорогою до «націоналізму і фашизму».

Трактування дореволюційної України як звичайної економічної колонії на той час цілком влаштувало партійне керівництво. Адже в такому разі Україна, будучи до революції «однобоким додатком російської економіки», не могла претендувати на будь–яку економічну самостійність в Союзі РСР [14, с. 75].

Проти М. Волобуєва виступили на сторінках журналу «Більшовик України» Є. Гірчак та М. Скрипник. Основою публікації М. Скрипника «З приводу економічної платформи націоналізму» був його виступ на кафедрі національного питання в Інституті марксизму. Є. Гірчак звинувачував М. Волобуєва у більш прихильному ставленні до російського колоніалізму в українському питанні [10, с. 74].

Під тиском відкритого цькування у журналі «Більшовик України» у тому ж таки 1928 р. було розміщено покайного листа Михайла Симоновича Волобуєва, у якому він змушений був заперечувати усі свої висновки про наявність експлуатації УСРР в Союзі РСР [7, с. 147]. Ревнителю інтернаціоналізму цього виявилось замало. Від нього зажадали нових покаянь. У журналі «Більшовик України» уже за 1930 р. з'явилася велика за обсягом стаття «Проти економічної платформи націоналізму (До критики «волобуєвщини)», автором якої був сам Михайло Симонович [8].

Втрата України для Росії означала б радикальні зміни в розвитку промисловості останньої. Набуття Україною самостійності означало б для російської промисловості втрату паливної бази. Наслідком цього ставала необхідність переміщення головних центрів російської промисловості в райони добування вугілля і руди – на Урал і Сибір, та посилення розвитку продуктивних сил цих регіонів, що вимагало колосальних матеріальних затрат.

Планування промисловості в СРСР почалося відразу ж у всесоюзному масштабі по окремих промислових галузях, не звертаючи особливої уваги на інтереси республік, у тому числі й України. Усі важливі господарські питання розв'язувалися також у всесоюзному масштабі, керуючись принципами авторитарного централізму. При цьому передбачалося, як основний напрямок радянської економічної політики – спрямувати реорганізацію радянської промисловості обличчям на схід. Цьому принципу мали підпорядковуватися всі радянські республіки, в тому числі і Україна з своїм потужним промисловим потенціалом.

Доцент М. Вольф у своїй праці «Географічне розміщення російської промисловості», в минулому виходець із дореволюційної наукової еліти і пристосованець до більшовицького режиму, заперечував навіть існування назви «Україна», замість якої використовував «Південь Росії». У своїй праці закликав до реорганізації географічного розміщення капіталовкладень, вважав за потрібне переорієнтувати їх на схід і зауральські терени. Дослідник рекомендував освоювати в першу чергу російські етнографічні території і далі економічно культивувати великі східні простори Сибіру, де російський елемент мав перспективи з часом набути домінуючого становища [15].

Враховуючи той фактор, що праця Вольфа була логічним продовженням започаткованих ще російським царським урядом економічних планів, а сам доцент і керманічі російських економічних і планових установ були вихованцями дореволюційних шкіл і тому стає зрозумілим, чому «східна концепція» знайшла серед них підтримку. Зміна назви держави з Російської імперії на Союз РСР не змінила суті політики Росії щодо України, а проростання російських імперських амбіцій у роботу радянських господарських органів визначали їх ставлення до останньої.

Українські радянські економісти не погоджувалися з таким станом речей, створюючи спротив централізаторській політиці, яка наступала на інтереси України. Вони використовували всі доступні на той час їм методи для протидії надмірній економічній і господарській централізації, де українські національні інтереси перебували під загрозою або ігнорувалися

центральними установами: урядові трибуни, до яких мали доступ, дискусії на крайових партійних з'їздах, конференціях, форумах профспілок, в пресі. Особлива заслуга в цьому плані належала Всеукраїнській Академії Наук, заснованій українською владою періоду Гетьманату, продовжувала плідно працювати і в нових суспільно-політичних обставинах. Її Третій соціально-економічний відділ з 1919 р. заснував комісію на чолі з академіком Р. М. Орженицьким, яка займалася дослідженням бюджетних питань. Також був створений окремий інститут для вивчення економічної кон'юнктури та народного господарства України [16, с. 68].

У період непу робота ВУАН значно розширилася. В рамках Третього відділу розпочала свою роботу комісія під головуванням академіка К. Г. Воблого, яка займалася вивченням народного господарства України і українських економічних можливостей. Своїми завданнями комісія ставила: дослідження продуктивних сил України; форми, можливості та частка участі України у світовому господарстві; умови процесу та наслідки переходу України до нового аграрного ладу; перспективні плани економіки України; опрацювання історії галузей господарства України [16, с. 70].

У рамках Третього відділу ВУАН була створена ще комісія по вивченню фінансових справ України, очолювана академіком Л. М. Яснопольським та семінар по вивченню народного господарства України, яким керував академік К. Воблий. Дослідження членів Третього відділу ВУАН започаткували систематичну переоцінку існуючих позицій в російській економічній думці, де економічний комплекс України трактувався як «окраїна» Російської імперії і тим самим сприймалася як об'єкт для економічної експансії, яка повністю співпадала з політичними цілями.

Така ініціатива українських вчених, серед яких не було членів Комуністичної партії, не подобалася радянській владі. Були здійсненні заходи по насильне включення більш-менш науково кваліфікованих кадрів, членів Компартії, до складу Третього відділу ВУАН для контролю за його роботою. Таке становище зберігалося до кінця 1920-х років, поки радянський уряд не прибрав залишки автономії академії. У 1930-х рр. були фактично знищені всі самостійні прояви української науки, а саму Академію перетворено у філію Всесоюзної Академії Наук СРСР. Від тоді про якісь самостійні українські позиції, окремі від союзно-російських, говорити не доводиться.

У той час з'являлися й праці, що стосувалися не лише історичного розвитку народного господарства України, але й висвітлювали цілий ряд практичних питань у тогочасній економіці. Значну роботу в цьому плані здійснила і комісія в справах металургії, що входила до складу Держплану УСРР. У цьому секторі економіки постанови всесоюзних органів гостро суперечили життєвим інтересам України. Висловлювалися побажання, щоб радянський уряд, на відміну від уряду царської Росії, дав можливість повного промислового розвитку України, розбудувати металургію та важке машинобудування.

У плані розвитку промисловості 1926–1931 рр. яскраво виявилася тенденція Москви розбудовувати російську промисловість коштом затримки української. Українська важка промисловість навіть до кінця непу не спромоглася піднести свої виробничі фонди до довоєнного рівня, у той час, як Росія розбудовувала свою промисловість уже з перевищеним довоєнним розміром.

Полеміка між російськими і українськими чиновниками набула ще більшої гостроти після розпорядження ВРНГ СРСР від 21 лютого 1927 р. про заснування Центрального інституту цукрової промисловості. Виступаючи проти цього проекту, українські економісти намагалися боронити господарські інтереси України та протестували проти нового географічного розміщення окремих промислових галузей [17].

Про ставлення до України, її природних ресурсів і людського потенціалу як до колонії свідчить і той факт, що і в царські, і в радянські часи, як всяка метрополія, Росія намагалася якомога більше взяти з залежної території, і як можна менше по собі залишити там. Це свідчить зайвий раз про невпевненість у тривалому збереженні статусу-кво на довго, в чому переконав історичний досвід. Ситуація, в якій опинилася з розпадом Союзу РСР українська промисловість, як легка, так і важка, найкраще характеризує колоніальний характер народного господарства України та штучні, диктовані політичними моментами і партійною номенклатурою, намагання радянської економічної політики тримати Україну в господарській залежності від російських осередків виробництва.

Загалом, колишня розбудова російської економіки коштом колоніального визиску «окраїн» мала й надалі існувати, як головна засада економічної політики Росії та збереження «єдиної і неподільної». «...Центральна Росія була б неспроможною зберегти свою військово-господарську могутність без всебічного співробітництва з республіками і зокрема без використання паливно-сировинних і продовольчих ресурсів «окраїн» [18, с. 145].

Все ж, та велика самостійна робота українських науковців у 1920-х рр. не пройшла марно. У той час були закладені тривкі підвалини для самостійної української економічної науки, визначено перспективи її розвитку, і, найголовніше, досліджено і популяризовано історію народного господарства України, переконливо і аргументовано нівельовано тезу про провінційність української економіки.

Ренесанс української економічної думки, який розпочався з відродженням намагань українських комуністів зберегти певну політичну окремішність від Москви після закінчення громадянської війни і згорання політики воєнного комунізму, було придушено більшовицьким тоталітаризмом паралельно з придушенням ренесансу культурно-політичного. Проте провідні економісти тогочасної України встигли показати і довести питому спадкоємність політики фінансово-економічної експлуатації України як імперською Росією царською, так і імперською Росією більшовицькою.

Список використаних джерел

1. Мазлах С. До хвилі: що діється на Україні і з Україною / С. Мазлах, В. Шахрай. – 2. вид. – Нью-Йорк: Пролог, 1967. – 304 с.
2. Збір законів і розпоряджень робітничо-селянського уряду України і уповноважених РСФРР. – 1920. – Ч.13. – 7–10 червня. – Ст.345.
3. Сталин И. В. Статьи и речи об Украине: Сборник. – Киев: Партиздат, 1936. – 252 с.
4. Шаповал Ю. І. «Я помилявся, взявши на себе провину...». До 90-річчя М. С. Волобуєва-Артемова // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1994. – №1.
5. Волобуєв М. До проблеми української економіки // Більшовик України. – 1928. – №2. – С.46–73.
6. Волобуєв М. До проблеми української економіки / М. Волобуєв // Більшовик України. – 1928. – №3. – С.42–64.

7. Волобуєв М. Лист до журналу «Більшовик України» // Більшовик України. – 1928. – №21–22. – С.147–148.
8. Волобуєв М. Проти економічної платформи націоналізму // Більшовик України. – 1930. – №5–6. – С.54–69.
9. Голубничий В. М. М. Волобуєв, В. Доброгаєв та їх опоненти // Український збірник. – 1956. – Кн.5.
10. Гірчак А. До проблеми ліквідації пережитків «колоніальності та націоналізму»: відповідь Михайлу Волобуєву // Більшовик України. – 1928. – №2. – С.73–93.
11. Гірчак С. До проблеми ліквідації пережитків «колоніальності та націоналізму»: відповідь Михайлу Волобуєву // Більшовик України. – 1928. – №3. – С.64–84.
12. Доброгаєв В. Новый закон о бюджетных правах // Хозяйство Украины. – 1926. – Ч.10. – С.33–43.
13. Доброгаєв В. Финансовые взаимоотношения Союза и союзных республик // Хозяйство Украины. – 1926. – №5–6. – С.39–42.
14. Річицький А. До проблеми ліквідації пережитків колоніальності та націоналізму (відповідь М. Волобуєву) // Більшовик України. – 1928. – №2. – С.73–94.
15. Вольф М. Географическое размещение русской промышленности. – М.: Госполитиздат, 1927. – 345 с.
16. Винар Богдан. Економічний колоніалізм в Україні та інші праці / Українське Історичне Товариство, Наукове Товариство ім. Т. Шевченка в Європі, Національна Академія Наук України, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. Ред. Любомир Винар. – Нью-Йорк; Париж; Львів: 2005. – 476 с.
17. Ланда В. Всесоюзный институт сахарной промышленности и новые районы свекловодства // Украинский экономист. – 1927. – 24 марта. – Ч.66.
18. Кононенко К. С. Україна і Росія. Соціально-економічні підстави української національної ідеї 1917–1960 / К. С. Кононенко. – Мюнхен, 1965. – 431 с.

References

1. Mazlah S. Do hvyli: shho dijet'sja na Ukrai'ni i z Ukrai'noju / S. Mazlah, V. Shahrjaj. – 2. vyd. – N'ju-Jork: Prolog, 1967. – 304 s.
2. Zbir zakoniv i rozporjadzen' robitnycho-seljans'kogo urjadu Ukrai'ny i upovnovazheniy RSFR. – 1920. – Ch.13. – 7–10 chervnja. – St.345.
3. Stalin I. V. Stat'i i rechi ob Ukraine: Sbornik. – Kiev: Partizdat, 1936. – 252 s.
4. Shapoval Ju. I. «Ja pomyljavsja, v'zjavshy na sebe provynu...». Do 90-richchja M. S. Volobujeva-Artemova // Z arhiviv VUChK-GPU-NKVD-KGB. – 1994. – №1.
5. Volobujev M. Do problemy ukrai'ns'koi' ekonomiky // Bil'shovyk Ukrai'ny. – 1928. – №2. – S.46–73.
6. Volobujev M. Do problemy ukrai'ns'koi' ekonomiky / M. Volobujev // Bil'shovyk Ukrai'ny. – 1928. – №3. – S.42–64.
7. Volobujev M. Lyst do zhurnal'nykh «Bil'shovyk Ukrai'ny» // Bil'shovyk Ukrai'ny. – 1928. – №21–22. – S.147–148.
8. Volobujev M. Protiv ekonomichnoi' platformy nacionalizmu // Bil'shovyk Ukrai'ny. – 1930. – №5–6. – S.54–69.
9. Golubnychyj V. M. M. Volobujev, V. Dobrogaev ta i'h oponenty // Ukrai'ns'kyj zbirnyk. – 1956. – Kn.5.
10. Girchak A. Do problemy likvidacii' perezhytkiv «kolonial'nosti ta nacionalizmu»: vidpovid' Myhajlu Volobujevu // Bil'shovyk Ukrai'ny. – 1928. – №2. – S.73–93.
11. Girchak Je. Do problemy likvidacii' perezhytkiv «kolonial'nosti ta nacionalizmu»: vidpovid' Myhajlu Volobujevu // Bil'shovyk Ukrai'ny. – 1928. – №3. – S.64–84.
12. Dobrogaev V. Novyj zakon o bjudzhetnykh pravakh // Hozjajstvo Ukrainy. – 1926. – Ch.10. – S.33–43.
13. Dobrogaev V. Finansovy vzaimootnosheniya Sojuza i sojuznykh republik // Hozjajstvo Ukrainy. – 1926. – №5–6. – S.39–42.
14. Richyc'kyj A. Do problemy likvidacii' perezhytkiv kolonial'nosti ta nacionalizmu (vidpovid' M. Volobujevu) // Bil'shovyk Ukrai'ny. – 1928. – №2. – S.73–94.
15. Vol'f M. Geograficheskoe razmeshhenie russkoj promyshlennosti. – M.: Gospolizdat, 1927. – 345 s.
16. Vynar Bogdan. Ekonomichnyj kolonializm v Ukrai'ni ta inshi prac'i / Ukrai'ns'ke Istorychne Tovarystvo, Naukove Tovarystvo im. T. Shevchenka v Jevropi, Nacional'na Akademija Nauk Ukrai'ny, L'viv's'ka naukova biblioteka im. V. Stefanyka. Red. Ljubomyr Vynar. – N'ju-Jork; Paryzh; L'viv: 2005. – 476 s.
17. Landa V. Vsesojuznyj institut saharnoj promyshlennosti i novye rajony sveklovedeniya // Ukrainskij jekonomist. – 1927. – 24 marta. – Ch.66.

18. Kononenko K. S. Ukrai'na i Rosija. Social'no-ekonomichni pidstavy ukrai'ns'koi' nacional'noi' ideji 1917–1960 / K. S. Kononenko. – Mjunhen, 1965. – 431 s.

Sokirska V. V., Ph.D., Professor of the department of World History Paulo Tuchyna Uman State Pedagogical University (Ukraine, Uman), vlada.sokirskaya@mail.ru

«Ukraine is not the province of Russia»: discussions of scientists and statesmen during the 1920s

The paper investigates the period of the 1920s in the history of Russian-Ukrainian relations which started the discussions among economists and statesmen about non-provincial state of Ukrainian economics and the right of the republic to have its own budget. The discussions were accompanied by the criticism of economic programs and politics of the Communist party and enforced the scientific oppositions.

The subject of this work is the study of the reasons for the raise of discussions and their results stating the views of their participants.

The position of that time's scientific elite became a scientifically based Ukraine's charge on Moscow's colonial economic politics. During the 1920s a large amount of Ukrainian scientists' individual work didn't dwindle to nothing. That time long-lasting basis for independent Ukrainian economic science was worked out, the perspectives for its development were defined, moreover, the history of national economy was studied and spread. The statement concerning the provincial status of Ukrainian economics was leveled.

Keywords: Russian-Ukrainian relations, Ukrainian economics, the discussions of the 1920s, scientific elite.

Сокірска В. В., кандидат історических наук, професор кафедри всеобщей истории, Уманский государственный педагогический университет им. Павла Тычины (Украина, Умань), vlada.sokirskaya@mail.ru

«Украина – не провинция России»: дискуссии ученых и чиновников 1920-х гг.

Исследуется период 1920-х гг. в истории российско-украинских отношений, при котором возникли дискуссии в среде ученых экономистов и государственных деятелей о непровинциальном положении украинской экономики и права республики на собственный бюджет. Дискуссии сопровождалась критикой экономических программ и экономической политики Коммунистической партии, усиливали идеологическое противостояние в науке.

Исследование причин возникновения дискуссий и их последствия, выяснения позиции их участников стали предметом научного исследования автора.

Позиция украинской научной элиты того времени стала научно-обоснованным обвинительным актом украинства против московской колониальной политики. Большая самостоятельная работа украинских ученых в 1920-х гг. не прошла напрасно. В то время были заложены прочные основы для самостоятельной украинской экономической науки, определены перспективы ее развития, и, самое главное, исследована и популяризована история народного хозяйства Украины, убедительно и аргументированно нивелировано тезис о провинциальности украинской экономики.

Ключевые слова: российско-украинские отношения, украинская экономика, дискуссии 1920-х гг., научная элита.

* * *

УДК 631.155(477)«1920»

Щебетюк Н. Б., кандидат історических наук, докторант, Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України (Україна, Київ), Shchebetyuk@ukr.net

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УСРР НАПРИКІНЦІ 1920-Х РР.

На основі історико-наукового аналізу представлено низку головних проблем сільськогосподарської галузі України наприкінці 1920-х рр., що потребували швидкого вирішення на державному рівні. У зв'язку із побудою першого п'ятирічного плану народного господарства в контексті нової державної політики, особлива увага приділялася організаційним питанням соціалістичної реконструкції сільського господарства та пошуку оптимальних форм його наукового обслуговування. Насамперед потребували вирішення питання підвищення рівня врожайності сільськогосподарських культур, розвитку таєрництва, будівництва Дніпровської ГЕС, сільськогосподарського районування, усунінення сільськогосподарського виробництва та ін. При вирішенні комплексу невідкладних проблем галузі провідна роль належала Науково-консультаційній раді НКЗС УСРР, до роботи якої було залучено багато відомих на той час учених і різних спеціалістів.

Ключові слова: сільське господарство, завдання, проблеми, дослідження, заходи, урожайність, впровадження.